

Hónapló

Hargitai Miklós

Esik

– Puta madre! – mondja a fiú, miközben belekarol a lányba, és húzza magával fölfelé a meredek úton. Olyan lágyan beszél, mintha a lánynak mondaná, pedig egy motoroshoz szól, aki vagy hatvannal vág át közöttünk. Vasárnap délelőtt van, a misére tartunk, de a légkör nem ettől ennyire békés: itt ez az alaphangulat. Hogy a fenti indulatszó mit jelent, azt csak olvasmányélményeimből tudom, mert amúgy élőszóban ritkán hallani – most meg, hogy nagybőjt van, különösen: amikor a bűneink bocsánatra várunk, minek tetéznénk újabbakkal?

Bent a templomban a Mária-oltár körül sűrű gyertyaerdő, a lángok ideoda lengedeznek a huzatban, amitől a szobor arkifejezése pillanatról pillanatra változik: néha nevet, olykor mintha sírna. Előtte kiterítve fekszik a keresztről levett Jézus (Spanyolországban sokfelé ez a szokás, nem csak nagypénteken fektetik oda, mint nálunk), ami inkább a sírást indokolná, de a spanyolok Máriája olyankor is mosolyog, amikor könnyes a szeme.

Orgona, mint már utaltunk rá, nincs a templomban, de a mellékoltár előtt ott a kórus. Énekelnek, két szólamban, egy hosszú hajú asszony gitáron kíséri őket. Katolikus népének lehet, de nem a nemzetközi, hanem a lokális repertoárból. A messziről idetévedt vendég megilletődve figyel, és azon töpreng, hogy alkalmas-e ez az egyébként megkapó hangulatú szeánsz a bűnbánat felindítására, ami – ugye – a nagybőjt lényege lenne. A fel sem tett kérdésre hamarosan érkezik a válasz: a tömött padsorokban hol itt, hol ott tör föl a zokogás, rég elfelejtett vétkek idéződnek és (a mi hitünk szerint) bocsáttatnak meg, miközben szól az ismeretlen dallam, zeng a gitár, és a húrokat pengető asszony olyan szépen dalol, hogy lemezre lehetne venni. Az előttünk térdelő fiú nyakában tetovált felirat: „Fabricado en Colombia” (készült Kolumbiában) – bele sem merünk gondolni, hogy mi lehet az a bűn, ami őt sírásra készíteti. Maga a műfaj viszont nagyon ki van találva; nem ma kezdték, évszázadok óta csiszolgatják. És ha valaki mindebből azt a következtetést vonná le, hogy a spanyol mise szomorú, jókorát tévedne. Egy másik templom, az itteni karmelita – Virgen del Carmen, azaz a Kármel hegyi Szűz – előtt jókora tér, rajta szurkolói zóna működik minden szombat este hatalmas kivetítőkkal. A képernyők előtt férfiak ülnek, és ha gól van, hangos kiáltásaik behallatszanak az esti liturgiába, ami a katolikus hagyomány szerint elővételezett vasárnapi misének számít, vasárnapi olvasmánnyal, evangéliummal és prédikációval. Senkit nem zavar: az is előfordul, hogy a hátul állók közül néhányan olyankor kisietnek a térre, megnézni legalább az ismétlést. Spanyolország katolikus népe abban a boldog tudatban él,

hogy Jézusért – vagy talán Máriáért, ami teológiailag nem áll annyira erős lábakon, de itt tízmilliók hisznek benne – minden meg lesz bocsátva nekik.

Ezúttal azonban nem a Virgen del Carmenben vagyunk, hanem az ófalu sokkal kisebb és sokkal régebbi templomában, a Santo Domingo de Guzmánban. Odakint szakadatlanul esik. Harmadik napja egyfolytában ömlik az eső, ami Andalúziában hatalmas ok az öröme, mert amúgy sokadik éve aszály van. Az időszakos folyók – mint a Guadalmedina, amely köré Malaga épült, és ami egész más hangulatot adna a városnak, ha legalább néha csörgedezne benne valami – rég kiszáradtak, és még ennél is elkésőbb fönt a hegyekben a völgyzáró gátas tavak állapota. A tartományban öt nagy tározó van. Ezek tényleg nagyok, egyenként is nagyobbak a Velencei-tónál, de csak olyankor, amikor a medrüket tápláló folyóknak van vizük. De már rég nincs, és a tározók átlagos töltöttsége nem éri el a 20 százalékot sem, aminek a mezőgazdasági termeléstől a városi hétköznapiokig mindenütt súlyos következményei vannak. A La Vinuelában, ami a Sierrákban lehullott hó olvadékát fogná fel, alig 9 százaléknyi víz van, és a Conde de Guadalhorce (a legnagyobb, három völgyre kiterjedő tározó a régióban) sem nagyon büszkélkedhet a maga 23 százalékaival. Mindenfelé felhagyott, kiszáradóban lévő avokádó- és mangóültetvényeket látni, az alapértelmezett spanyol gyümölcs, a narancs pedig megdrágult, annak ellenére, hogy egyébként élelmiszer-infláció továbbra sem létezik: a narancsot leszámítva ugyanannyiba kerül minden most is, mint 2022 augusztusában, amikor először bevásárolni mentünk. A mangó árában volt némi ingadozás, de a kilengéseket limitálja a brazil behozatal: ha túl drága a „nacional”, akkor jön az „importar”, és hosszú távon marad minden a régióban. De a narancs esetében nincs vagy legalábbis sokkal korlátozottabb ez a hatás, mert a spanyol ember nem eszik importnarancsot. (És ha már a gyümölcsöknél tartunk, érdemes arról is szót ejteni, hogy miért kerül másfélszer annyiba a kanári-szigeteki, vagyis spanyol banán, mint amit Dél-Amerikából hoznak: állítólag azért, mert az utóbbit a kokainkereskedelem profitjából dotálják, aminek a banánbehozzal egyszerre adja az infrastruktúráját meg a finanszírozását. Azt mondják, Tarragona kikötővárosában, ahová a banánszállítmányok érkeznek, bűnözés is előfordul, de Tarragona a romlott Katalóniában van, nem az áldott békéjű Andalúziában, ahol az embernek, ha valódi bűnözőket akar látni, legalább a Tiborc házaspár átmeneti idetelepüléséről elhíresült Marbelláig kell utaznia.)

90

Ami pedig a városi növényzetet illeti, azt most éppen irtják: nem az egész, csak ami nagyon vízigényes, de gyeptől például idén sokkal kevesebb lesz, mert az önkormányzat ilyen vízárak mellett nem tudja locsolni. Már az utcákat is a kerti medencékből rekvirált klóros vízzel mossák. Megáll az önkormányzati lajtos kocsi, bedugnak egy csövet a kerítésen, kiszippantják a vizet, aztán mennek locsolni, legalábbis az újságban ezt olvastuk. A mi kertünknel, ahol két medence is van, eddig még nem jártak, de azért minden reggel aggódva nézegetünk le az erkélyről, mert ha így marad az idő, napokon belül indul az egészen októberig tartó fürdőszезон.

Bekerültünk a világlapokba is, még hozzá az olívaolajjal. Andalúzia a bolygó legnagyobb olívaolajtermesztője, de a zöld aranyból is sokkal kevesebb terem a szárazság miatt. Az olaj drága, és állítólag lopják is – az ötliteres üvegekre

már csipogót szerelnek, vagy egyszerűen hozzáláncolják a polcokhoz. Ötliternyi frissen sajtolt extraszűz olívaolaj a termelőknél 37-42 euróért kapható, ami átlagolva mondjuk 16 ezer forint; két éve ugyanezért még csak 25 eurót kértek. A literenkénti ára a „forrásnál” átszámítva 3200 forint a sűrű, sóska zöld folyadék (ez az, ami hidegen sajtolva kijön az olíva bogyóból; főzélre jobban hasonlít, mint olajra) – szóval ha valakinek odahaza szűrve, átlátszó verzióban ugyanezt mondjuk 3000 forintért kínálják extraszűz néven, akkor legalábbis gyanakodjon.

Az olíva az egyetlen haszonnövény, amely öntözés nélkül is megél az itteni kopár, nyaranta akár 50 fokra is felmelegedő domboldalakon – papíron. A valóságban, ha mondjuk fél éven át nem esik az eső, mint tavaly január és június között, az eleve nagyon vékony és tápanyagban sem különösebben gazdag agyagos talaj teljesen átszárad, a kiaszott, repedezett föld pedig semmilyen növényt nem tart el.

Most azonban esik, ami azzal jár, hogy a templomhegyről lefelé jövet tócsákat kerülgetünk, és az egyik üres telken, amelyet fehér és sárga házak állnak körül, pár nap alatt akkora tó nőtt, hogy vadkacsák úszkálnak benne. A Sierra Nevada hófödte csúcsait elnézve idén lesz rendes hóolvadás is, ami tavaly nagyjából elmaradt; az eleve kevés havat jórészt felfalta az erős déli szél, a szilárd halmazállapot átmenet nélkül légneműre váltott, a folyómedrek pedig üresen maradtak. A klímaváltozás itt is azzal jár, amivel otthon: a csapadék-eloszlás egyre egyenlőtlenebb – egy eleve szélsőségesen egyenlőtlen csapadék-eloszlású helyen ez nem tréfa –, egyre ritkább az igazi tél (mármint odafönn a hegyekben, mert itt a tengerparton egyáltalán nincs tél: ami van helyette, az inkább olyasmi, mint Magyarországon az a hűvösebb, néha esős periódus júliusban vagy augusztusban, ami mindig akkorra esik, amikor az ember kiveszi a szabadságot), és amikor meleg van, az egyre melegebb, meg egyre tovább tart. A változás gyors, és a növényvilág, amely évezredek alatt hozzáidomult az itteni klímához, ezt a tempót nem nagyon tudja követni. Pusztulnak a fenyők, vegetálnak az akácok, csak a mexikói sivatagból idetelepített agávék virulnak. (Az agávék sokáig él, de csak egyszer virágozik: a környékünkön a legszebb, szinte teljesen gömbszimmetrikus példány a torremuellei körforgalom közepén nő, a város kertészei hosszú évek óta metszegetik, ápolgatják, de nemrég hatalmas, villanyoszlopi virághajtást növesztett, úgyhogy meg vannak számlálva a napjai.) Dráma nincs, a spanyolok valahogy majd megoldják ezt is, de például a víztárolási és vízhasználati gyakorlattal biztosan kezdeni kell valamit. Az utóbbi ötven-hatvan évben remekül működött az a módszer, hogy a lehulló csapadék minden cseppjét összegyűjtötték, de ez az eljárás, ahogyan a leírásában is benne van, azon alapul, hogy néha azért van csapadék.

Most éppen van, és az emberek örülnek. A tározókban és a ciszternákban lassan emelkedik a vízszint, a domboldalak kizöldülnek, és a fügefák már most akkorák a fügek, hogy ma holnap szedni lehet. A természet itt szinte felrobban eső után, mintha egész évben arra várna, hogy végre teremhessen valamit. A szállodák újrainyitottak, minden kifestve, kiglancolva. A bárók és a vendéglők munkaerőre vadásznak, a levegőben az újakezdés izgalma vibrál, és a tavaszi eső az idegenforgalom szempontjából (is) kimondottan

jót jelent; talán erről is megemlékeznek majd a nemzetközi sajtó. Az első angolok – a nem itt telelő vendégek közül mindig ők nyitják a sort – már megérkeztek, és hamarosan jönnek a hollandok, a dánok, a finnek, a svédek is. Minden tőlük függ, meg az esőtől; főleg az esőtől.

Parászka Boróka

Magunkra rántjuk az abszurdot

92 Tombol a belpolitikai vihar Magyarországon, és ebből – ha csak a hivatalos és a magyar állam által támogatott helyi sajtót követjük – semmi sem érezhető Erdélyben. A köztársasági elnök és az igazságügy-miniszter lemondását címszavakban közölték a propagandafórumok. Az új kormányváltó erőként semiből előlépő Magyar Péterről egyetlen egy hangot sem írtak. Semmit. Sem a március 15-i tüntetésről, sem az azt követő eseményekről. Az elmúlt években sokszor lehetett látni, mennyire szelektív és irányított a hírközlés, hozzá lehetett szokni, ki lehetett számolni. De ez a léptékű elhallgatás szokatlan. Mi az oka? Talán nem akarja megzavarni a magyar kormányzati kommunikáció a feltétlenül lojálisnak hitt határon túli szavazókat. Az is lehet, hogy nincs központi utasítás. Magyarországon már akkora a káosz, hogy teljesen mindegy, mit olvasnak-hallanak az emberek Magyarország határain túl. A helyi sajtósok, döntnökök pedig önállóan rég nem mernek dönteni arról, mi is lehet ebben a térben érdekes, fontos.

Mindeközben a magyar politikai oldalakon tömegekben tűnnek fel erdélyi kommentelők, a kormányváltást ígérőnek drukkolók és az ellendrukkek is (láthatólag ők vannak kevesebben).

Nyílik az olló a propagandasajtó és célközönsége között, a feltárulkozó részben tátong a senki által nem ismert valóság. Egy ilyen kormányzati kontrollal berendezett, irányított közegben mi lesz, ha eltűnik a másfél évtizede mindent meghatározó hatalom? Senki és semmi nincs, aki dönteni tudna vagy akarna. Aki valójában ismerné a választókat, a kis és nagyobb közösségeket. Minden egy jól berendezett politikai panoptikum kelléktárához tartozik, mindenki, aki még mozog és politikailag aktív, fegyelmezetten feladatot teljesítő statisztika.

Ellenajánlat, alternatíva nincs: a határon túliakra hetek óta, hónapok óta nem hivatkozik senki, nem utal senki. Orbán Viktor éwertékelő beszédében két sovány mondatot eresztett meg. A hirtelen tömegeket mozgató Magyar Péter még nem vette őket a szájára.

De bemutatták a Petőfi-filmet azért Erdélyben is. Egymillió-kétszáz ezres közösség, abból mégiscsak ki lehet facsarni egy jelentősebb nézőszámot. Bár mennyire is harmadlagossá minősült a határon túli szavazó, bármennyire is elvesztette a jelentőségét ez a közösség, mozinézőnek még jó lesz. Szervezetten terelték a diákokat a mozivászon elé, állítólag volt, ahol kötelező volt a jegyvásárlás a Petőfi-filmre is, a Semmelweisre is.

A moziélmény után az ég nem rendült meg, a mozikba kényszerített tömeg nem lelkendezett. Csendben elmúlt a propagandaközpontból irányított moziláz, egy-két hétvége alatt. Csendben teljesítette Erdély a nézőkvótát. Egyetlenegyszer sem merült fel ezalatt a mozikampány alatt, hogy az elmúlt években milyen furcsa ígéretek voltak errefelé. A Petőfi Irodalmi Múzeum élére frissen kinevezett igazgató, Demeter Szilárd még azt ígérte, feltárást végeznek majd a segesvári csatatéren, új dimenziót kap a Petőfi-kutatás. Az ötlet, az ígérgetés úgy volt hülyeség, ahogy kimondta. A rendszerváltás a Barguzinba hurcolt, és ott elhunyt Petőfi hazahozatalának meséjével indult. Úgy látszik, időnként kellene ezek az áltörténeti mesék, ez a történelmi szemfényvesztés. Valami irodalminak álcázott giccs.

Demeter ígérgetésében mégis volt egy szemernyi morzsa, amit komolyan kellett volna venni. A Petőfi-kultuszok másképp alakultak Erdélyben, mint Magyarországon, más volt a tétjük is. Itt az 1948–1949-es eseményeknek sajátos kontextusuk volt. Az első politikailag irányított és felhasznált etnikai konfliktusok kötődnek ide. Annak az előképe, ami aztán a huszadik században végigsöpört ezen a tájon. Az Erdélyt járó Petőfi és a rá való emlékezés errefelé ezért is bír más jelentőséggel. Erről a más milyenségről kellett volna beszélni, ezt kellett volna megmutatni a Petőfi-emlékév alatt itt, és ennek is nyoma kellett volna legyen az új filmben. Nem azért, hogy meglegyen a kötelező kör a szimbolikus Erdély körül. Hanem azért, mert ez a feszültség, a lázadás különböző formái, fokozatai, az ellenségképek és kultuszok alakulása teszi érvényessé és aktuálissá a forradalom emlékezetpolitikáját. Persze mindezt egy kurzusfilmben meg se lehet említeni. A kurzusfilm legyen steril és távoli, egyértelmű kódokkal, üzenettel. A közönség pedig elvárások és kérdések nélkül vegye meg a kellő számú jegyet a nemzeti egység nevében, áhítatosan nézze meg a filmet, és csendben távozzon a pénztártól, majd a nézőtérről. Így is történt. A filmet nem kritizálták, Demeter Szilárd be nem tartott ígérését nem emlegették. Az ellenállás maximuma az volt, hogy sokan még a kötelező vetítésre sem mentek el.

Erdélyben ment a mozikampány, a Vajdaság viszont lemaradt. Ott már alig élnek magyarok, az a kevés ember a nézőszámot nem dobja meg különösen, úgyhogy nemzeti összetartás ide, nemzeti összefogás oda, késett a vetítés, elmaradt a mozgósítás. Ennyit a kisebbségi közösségekre fordított valódi figyelemről és ezeknek a közösségeknek a jelentőségéről. Addig számítanak, amíg használni lehet: szavazótáborként, toborzott közönségként vagy bármi egyéb olyan funkcióban, ami pénzt hoz. Érdekes, hogy mennyi szó esett a határon túliaknak nyújtott támogatásokról az elmúlt években, és valóban, rengeteg pénz szivárgott át a magyar kincstárból Magyarország határain túlra. Az kevésbé volt egyértelmű, hogy ezek a „támogatások” nem támogatások, hanem befektetések voltak, és így vagy úgy megtérültek a nagylelkű magyar adományozóknak. Egészen addig érdemes nagylelkűsködni a határon túli közösségekkel, amíg a megtérülésre minimális esély van.

Szlovákiában egyre kevésbé van. Már az is félelmetes volt, ahogy Orbán Viktor tavalyi tusnádfürdői beszédében a szlovákiai magyar érdekképviseletet bukottnak ítélte. Az a szisztematikusság, ahogy Fico kampányát segítette,

hatalomhoz juttatta a hírhedten nacionalista, egykor magyarelles kirohásairól ismert politikust az ősszel – több volt, mint háborzongató. Rideg jelzését láttuk annak, hogy a sokat emlegetett „nemzetpolitika” nem létezik, csak a pragmatikus számítás maradt meg. A teljes diplomáciai izoláltságban élő Magyarországnak szövetségesre van szüksége. És ha most ez a szövetséges Robert Fico lesz, akkor őt segítik hatalomra. Teljesen mindegy, hogy ez a szlovákiai magyar közösséget hogyan érinti. A tavaly őszi választások óta látjuk, hogy ez a beavatkozás nem egyszeri, átgondolatlan lépés volt, kíméletlen stratégiával építik le a határon túli szervezeteket. Egy éve még csak nyilvánosan ségyenítette meg a szlovákiai magyar politikusokat Orbán Viktor. A mostani elnökválasztási kampányban azt lehetett látni, hogy ott gáncsolják a magyar szervezeteket, úgy és arra használják fel őket, ahol és amire csak lehet.

Mindeközben megszállás alatt áll a szlovák közmédia – a magyar mintát követi Robert Fico. A közmédia alkalmazottai még ellenállnak, sztrájkolnak – nem látszik a játszma vége. Az biztos, hogy átalakítás lesz, és az a szervezeti egység, amely a nemzetiségi műsorok számára autonómiát biztosított, megszűnik. Helyette viszont több kisebb egység lesz, amelyeket a magyar kormányzati segítséggel meggyengített szlovákiai magyar politika tud majd kontrollálni. Végül is ha választási részvételre, mandátumszerzésre, politikai érdekérvényesítésre nem jó egy párt, akkor legalább miért ne gyakorolhatna kontrollt a sajtó felett? Miért ne vitézkedhetne cenzorként?

94

Mindennek híre nem jut el Magyarországra, alig kerül be a magyar sajtóba. Holott a szlovákiai és romániai magyar közmédia a NER elején beszántott magyar közmédia sok-sok szerepét is átvette az elmúlt években. Hallgatta is, követte is ezt a magyarországi közönség. Már ameddig bármiféle sajtót hallgattott, olvasott és követett. De a sajtóellenes izgatás, a sajtóval szembeni, különböző direkt és indirekt eszközökkel gerjesztett gyanakvás beérett.

Ma a kormányváltást ígérő új szereplő Facebook-oldala a mainstream forrás, az a felület, ahol nem fenyegetnek kellemetlen újságírói keresztkérdések. Ahol nyakló nélkül lehet bármiféle műfajú, jellegű fotót, videót közzétenni (hogy ne mondjunk propagandaanyagot). A kormányváltást mindenáron akarók nem vizsgálják ezeket, pláne nem kritizálják: mindegy, hogy milyen eszközzel, csak tűnjön el a most fennálló rezsím – mondják. Veszélyes mondat, térjünk vissza rá néhány hónap múlva.

Az utóbbi hetekben zajló jól fazonírozott, pontos és profi forgatókönyv szerint irányított forradalom-show-ba belefért már a sajtó elleni általános érvényű izgatás (igaz-e, hogy minden szerkesztőségben ott vannak a titkosszolgálat emberei – tette fel a költői kérdést Orbán Viktornak Magyar Péter). És belefért az újságíró személyes letámadása, megfélemlítése is (ugyancsak Magyar Péter Facebook-posztjai alapján került célkeresztbe Dezső András oknyomozó újságíró, aki egy családon belüli konfliktusról szóló rendőrségi jelentés tartalmát szerette volna ellenőrizni). A kormányváltást akarók, akik az elmúlt években oly szilárdan ellenálltak az Orbán-kormány sajtó elleni támadásainak, akik mikroadományaikkal támogatták az ezerféleképpen megnyomorított magyar sajtó maradékát, most nem tiltakoztak. Fel sem

túnt a többségnek sem a lejáratás, sem az újságírók ért fenyegetés. Sokan fenntartások nélkül csatlakoztak a lincseléshez. Mindegy, csak legyen kormányváltás.

Ha így haladunk, megy a levesbe nagyon sok minden és nagyon sok mindenki, aki éppen nem hasznos sem a régi hatalomnak, sem a hozomra beígérkezett új hatalomnak. (Új hatalomról beszélünk, de egyelőre csak vezérjelölt van, kormányt váltó párt sincs. Semmi sincs, csak a politikai pánik, düh és a mérlegelés nélkül cselekvési formát kereső akarat.)

És ha az abszurdból nem lenne elég: az elmúlt évek nő- és gyermekellenes botrányai után kirobbant a Magyar–Varga válási ügy. Manipuláció manipuláció hátán, vádhegyek. A nővédelmet hivatali idejében elvből és politikai megbízásból elutasító igazságügyi miniszter és exfeleség panaszkodik a Magyar Péter mellett elszenvedett bántalmazásra. Mire az empatikus, jogvédelemben elkötelezett kormányváltást akaró ellenzéki kommentelő hogy reagál? „Az a baj ezzel a nővel, hogy nem kapott eleget.” Idén és a következő hosszú és nehéz években a feltámadás ellenérdekeltség miatt elmarad.

Végel László

Családi legendák

95

Alighogy megválasztották Sulyok Tamást Magyarország elnökének, máris árnyék vetült rá, mivel az Alkotmánybíróság elnökeként azt nyilatkozta a kolozsvári *Krónikának*, hogy az apját 1946-ban a kommunisták halálra ítélték, és csak úgy tudta elkerülni a kivégzést, hogy tíz évig az ország másik felében bujdosott. A jómódú családfő tehát a kommunista áldozatok közé sorolható, ami a mai világban nagyon jó belépőjegy a közéletbe. Karsai László történész azonban hiteltelenítette a belépőt. Sulyok Tamás – írta – vagy rosszul tudja, vagy hazudik. Édesapját, Sulyok László székesfehérvári ügyvédet soha senki, legkevésbé a népbíróság nem ítélte halálra. A dokumentumok azt is aláírják, hogy az apa Magyar Nemzeti Szocialista Párt egyik fontos vezetője volt Fejér megyében.

Az új elnök egyheti hallgatás után azzal tett pontot az ügy végére, hogy a családi legendáriumról beszélt. Nincs szándékomban ítélni, a történetben rosszul érzem magam, ezért az emberi sorsdrámák iránt érzékeny íróként inkább szomorúan tudomásul veszem.

Ha már az irodalom került szóba, óhatatlanul eszembe jut Esterházy Péter *Harmonia caelestis* című regénye, amelyben tiszteletre méltó emléket állít az apjának. Igen ám, de regénye befejezése után a Történelmi Hivatalban szembesült apja ügynöki múltjával. Nem tehetett mást, megírta a *Javított kiadást*, és közben úgy érezte, még a nevét is elveszti. Soha életében még nem érezte az összeroppanás veszélyét, de kitartott. Naplószerű regényében

idézte apja ügynöki jelentéseit, és nem takarózott a családi legendáriummal. Ezzel sem igazságot akarok tenni, hanem az író és a politikus közötti különbségre mutatok rá. Az író szembesül a tragikus emberi sorsokkal, a politikus rejtegeti azt, amit a korszellem parancsa rejtegetésre ítélt. Rend szerint az új emlékezetpolitika szellemében formálja át a múltat.

Ki tudja, hogy ebben a hányatott és ellentmondásos korban hány új *Javított kiadásra* lesz még szükség?

Ezeket a sajnálatos eseteket nehéz lesz megírni és feltárni, mert nem pusztán személyes kérdésről van szó, hanem kollektív traumáról. A közhi-edelemmel ellentétben állítom, hogy nem a rövid, hanem a befejezhetetlen 20. század nagy traumájáról van szó, amiről írtam is *Temetetlen múltunk* című regényemben. A tisztázatlan múlt zsarnokságát éljük, vagy annak cin-kosai vagyunk. Egy közép-európai kutató szerint Európa eme részében túl sok múltat termelnek, amihez szívesen hozzátenném: termelnek, de nem képesek méltósággal eltemetni. Nemzedékek sora tagadta vagy hamisította meg a múltját, köztük az én nemzedékem is, amely kiforgatta vagy kon-formista módon eltúrta, hogy meghamisítsák. Némán néztük mindezt, azt hittük, hogy ártatlanok vagyunk, pedig a nagy rendszerváltási autokratikus bohózat cinkosai lettünk. Nem tudtuk, vagy nem akartuk méltósággal elte-metni a 20. század bűneit, amelyek továbbra is bűzlenek körülöttünk, mi pedig figyeljük a képmutató sírásók vaskos káromkodásait.

Egypár dologról azonban semmiképpen sem feledkeznek meg. Ami a fel-menőimet illeti, szerencsém volt. Nem az erkölcsi erényeik miatt, inkább azért, mert nem tartoztak a helyi előkelőségek közé, nem rendelkeztek nagy vagyonnal, tehát nem volt alkalmuk nagy bűnöket elkövetni. A családi le-genda szerint az apám kezdetben kendergyári melós volt, aztán egy állami földbirtok raktárosa. Ellenőriztem ezeket a „legendákat”. Így volt!

A *Temetetlen múltunk* írása közben megleltem apám titkát. A regény írása előtt és közben sok emberrel találkoztam, és a családi legendáról faggat-tam őket. A szegényebb néprétegek között nem dívott a családi legenda. A napszámosoknak, a béreseknek, a cselédeknek, a kétkezi dolgozóknak nincs családi legendájuk. Az ő valóságuk egyértelmű, nincs szükségük a legendák-ra. Tudják, hogy mit tett az apjuk és a nagyapjuk. Ennyi elég, lehet, hogy sok is. Ezzel ellentétben a felsőbb körökben, főleg az utóbbi évtizedek urizáló világában, egyre inkább dívna a családi legendák. Nagyon érdekes lenne elkészíteni az „új osztály” tipikus képviselőjének fotórobotját. Egy biztos: az apa, illetve a nagyapa a kommunizmus áldozata volt, és csodával határos módon menekült meg a kivégzéstől. Az már nem számít, hogy a szocializ-musban nem jutott koldusbotra, hanem cselesen megtollasodott. A fia ter-mészetesen gyerekkorától kezdve ellenzékinak számított, a rendszerváltás után pedig tehetségének, ügyességének köszönve még nagyobb vagyonra tett szert. A nyugati világban néhány nemzedék szorgalmára és találmányosá-gára volt szükség nagy vagyonra szert tenni, az „újdemokráciában” viszont elegendő egy évtized. Mindezek után állítom, hogy aki tisztában van a saját korával, az nem hisz a családi legendákban, és erkölcsi kötelességének tart-ja felülvizsgálni azokat.

Ezzel persze nem állítom, hogy a kommunizmusnak nem voltak áldozatai. Jól emlékszem, hogy a szenttamási elemi iskolában, ha a tanár nő egyik-másik osztálytársam szülei ről érdeklődött, akkor az osztálytársam felállt, és félénken bejelentette, hogy az apja eltűnt a háborúban. A tanár nő arca elkomorodott, és intett a diáknak, hogy üljön vissza a padjába. Tudta, hogy mást mondani veszélyes lenne. Akkor sejtelmem sem volt, hogy az apjuk nem tűnt el, hanem a partizánok végezték ki őket, és a holttestüket a tömegsírokba, avagy a Tiszába vetették. Azt sem tudták, hol nyugszik az apjuk.

Az ezredforduló után találkoztam néhányukkal, és a legnagyobb meglepetésemre továbbra is azt mondták, hogy az apjuk eltűnt, pedig már szabad lett volna kimondani az igazságot. Úgy látszik, valami visszatartotta őket, hogy kimondják: felmenőjük a kommunizmus áldozata volt. Fontos megjegyezni: hogy az utóbbi évtizedekben egy sem viselt közülük semmiféle tisztséget, sem ők, sem a gyermekeik, Névtelen, kommunista áldozatok maradtak, akik esetleg könnyes szemmel nézik a tévén a jeleneteket, amelyekben az új osztályt képviselő politikusok dagályos beszédek tartanak a kommunizmus áldozatainak emlékműve előtt. Az áldozatok szerényen hallgatnak, s nyilván azt siratják, hogy a mai napig nem tudják, hogy melyik tömegsírban nyugszik az apjuk.

Mindeközben azon töpregek, hogy pár évtized múlva kiderül, hogy kik voltak az új osztály áldozatai, hiszen vannak, akik napjainkban is tömegméretekben gyártják az új múltat.

Talán legjobb lenne nem venni tudomást a jelenről, gondolom, miközben találkozom az egyik mentőorvossal, aki leginkább éjszakai ügyeletes. Megvizsgasztal: lassan lecsengenek a járványok. Három héttel ezelőtt éjszakánként legalább harminc beteget szállítottak a sürgősségi osztályra, mindannyiukat valamilyen vírus vette le lábáról, most azonban legfeljebb hétről van szó. Ezzel ellentétben egyre gyakoribbak az éjszakai öngyilkosságok és a gyilkosságok. A napokban az egyik újvidéki épület 14. emeletéről leugrott egy fiatal házaspár. Másnap egy hölgy a Žeželj híd korlátjáról a Dunába készült vetni magát. Rendszeresek a gyilkosságok, a késelések, a családi erőszak száma is növekszik. A nők demonstrálnak a feminicid – nőgyilkosság – ellen. Az iskolában véresre verik egymást a gyerekek. A napokban az egyik gyerek késsel fenyegette osztálytársait. Hónapokkal ezelőtt egy kiskorú hét osztálytársát gyilkolta le. A legszörnyűbb azonban, amikor idős nyugdíjasok hívják a mentőket, akik légzési és szívritmuszavarokra panaszkodtak. Lemérik a levegőért kapkodó idősök vérnyomását, csillapítják, orvossággal látják őket, majd érdeklődnek, mi történt. Az idős nyugdíjas férfiak és nők a bekapcsolt tévé képernyőjére mutatnak. Szörnyű világ, mondják. A nemzeti frekvenciával rendelkező tévéadók éjszaka közvetítik a *reality show* műsorokat. Hátborzongató jelenetek játszódnak le. Nem elegendők a háborús jelenetek, a dráguló orvosságokról szóló hírek, a pártpolitikai csatározások, még ezzel is traktálják az embereket. Az intelligens mentő ilyenkor kikapcsolja a tévét, és a nyugtatók után szép álmokat kíván a pácienseknek.

Lehet, hogy az egész országban le kellene kapcsolni a nemzeti frekvenciával rendelkező adókat, és nyugodalmas álmot kívánni az országnak.